

СЕКЦІЯ 4. КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ФОРМ КУЛЬТУРОТВОРЧОСТІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-388-3-20>

«ВІЙСЬКОВО-ПОЛЬОВИЙ АРТ» В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ЗАРОДЖЕННЯ, НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Бибик Олександра Василівна

*студентка II курсу факультету декоративно-прикладного мистецтва
Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва
і дизайну імені Михайла Бойчука
м. Київ, Україна*

Мілітарні виклики сьогодення, з якими зіткнулася Україна, не загальмували культурний розвиток держави, а засвідчили появу новітніх напрямів культурно-мистецького життя країни, зокрема й у галузі декоративного мистецтва. З одного боку, ці зміни пов'язані з посиленою увагою до образної інтерпретації фізичних, морально-психологічних, матеріальних, соціальних тощо труднощів, які переживає кожний українець незалежно від віку, статі, місця проживання. З другого, відзначаємо зміни у використанні матеріалів для творчості (утилізовані гільзи від снарядів, уламки зруйнованих предметів, розірваних боеприпасів, шоломи, ящики від боеприпасів, шини, тубуси від гранатометів тощо). З третього, мистецтво про війну, мистецтво як літопис війни має свою кольористику, змінюється філософія презентації мистецьких продуктів про сучасну Україну та українців [дет. див. 7]. Ще відзначаємо активність динамічних мистецьких форм – перформенсів, інтегративність різних мистецьких напрямів для презентації живопису зокрема, адже активна взаємодія культурно-мистецьких проєктів, об'єднаних певною темою, ідеєю, увиразнює взаємодію усіх членів суспільства, які виявляють духовний опір агресорові.

Для усіх митців актуальними є питання вияснення української національної символіки, усього «свого», усіх «своїх», та «іншого» [7], утвердження, поширення знань про Україну та її народ у творах декоративно-прикладного мистецтва. Якою б не була прикорою ця десятирічна війна росії проти України, але важливе твердження: «Нарешті була усвідомлена важлива річ, що культура – це ідентичність, ідентичність – це безпека. Ось ця зв'язка стала аксіомою в інтелектуальних колах.

Ці речі більше не потребують доведення для тих людей, хто більш складно мислить» [4].

Одним із важливих сучасних проєктів є створення нарисів нашої історії «Архіву мистецтва воєнного стану», закладеного командою ГО «Музей Сучасного Мистецтва» та Ukrainian Museum of Contemporary Art. Мета архіву – «фіксація масиву мистецьких реакцій на події зі структурованою хронологічною й тематичною презентацією на сайті» [2]. Від початку повномасштабного вторгнення 15 художників розмістили в цій локації понад 1600 робіт.

Повномасштабна російсько-українська війна актуалізувала такі напрями взаємодії художників, митців і фахівців гуманітарної сфери діяльності, як: арт-терапія, арт-волонтерство, арт-блогерство, арт-фестиваль, арт-ярмарка тощо, а також «військово-польовий арт». Беремо це поняття поки що в лапки, воно з'явилося як мистецький проєкт. Утім, за спрямуванням щодо використання нових матеріалів, переформатуванням їх призначення, ця назва може стати новим терміном українського мистецтва

Саме останньому з перелічених напрямів варто приділити особливу увагу. Одна зі сторінок соцмережі «Фейсбук» має саме таку назву. «Військо-польовим артом» назвали всеукраїнський мистецько-культурологічний арт-терапевтичний проєкт, який здійснюється за підтримки Адміністрації Президента України, МВС України, полку «Київ» національної поліції України ГУНП у місті Києві, Державної служби у справах ветеранів та учасників антитерористичної операції, обласних державних адміністрацій, професійної спілки атестованих працівників органів внутрішніх справ України. Це авторський проєкт учасника бойових дій Ротара Павла Борисовича і асоціації «Україна-Франція» [1]. Проєкт тривав у 2015–2020 рр.

За цей період і до сьогодні в Україні відбулося чимало презентацій і відкриттів нових імен майстрів живопису, які використовують військові матеріали в декоративно-прикладному мистецтві. Мета таких проєктів – показати, що засоби боротьби з ворогом, окупантами, є матеріалом для підсилення віри в майбутнє, утвердження незнищенності українства. Проаналізуємо деякі із них.

Ящики від боєприпасів. Серед відомих молодих художників привернула увагу майстриня жителька Мурованих Курилівців, Олена Косинська. Її роботи – портрети жінок, дівчат – виконані на коробках від боєприпасів. Це були портрети України, яка бореться, яка є і буде країною майбутнього. У планах художниці виконати живописну роботу на уламках вертольота Мі-24, збитого над м. Ірпінь [5]. Сергій Святний виконав різьбярську і столярну роботу – возика і коней – з цього самого матеріалу [1]. Елементи української символіки поєднуються у розписах ящиків від боєприпасів, які виконувала Вікторія Філь [1]. Хатки-вертепи – також

виготовляли з таких дощок. Ящикок з-під гранат у руках майстра Олександра Короля став основою для макета лялькового будиночка [1]. “Скрині для перемоги – Трансформація” (проект рівненських майстрів), млин з дерева від тари для бойових снарядів, вирізані з того самого матеріалу фігури тварин тощо – це неповний перелік того, що виготовляють майстри з ящиків від боєприпасів, перепрофільовуючи дерево для мілітарних потреб на «мирне».

Гільзи, касетні снаряди. Найпоширеніший розпис гільз у різних стилях залежно від призначення: як сувенірна продукція, як вази для квітів, навіть у храмах. Мало поширене виготовлення мініатюр на гільзах, де використовуються кісточки і луска риби (Олена Журавська). На сьогодні саме ці утилізовані артефакти з бойових полів є найбільш використовувані при створенні арт-об’єктів. Розписування їх застосовують у практиці арт-терапії, арт-волонтерства. З відстріляних гільз виготовляють та успішно реалізують на арт-ярмарках чарки та брелоки, підсвічники, вази, браслети, лампи, попільнички тощо [3]. Черкаське підприємство взялося за виготовлення «Гільз Перемоги». Майстри планують «вирізати на справжніх артилерійських гільзах різноманітні шеврони бойових бригад, тематичні малюнки та гасла. Деякі з цих робіт вже прикрашають колекції перших людей держави» [5]. Гільзи 122-го калібру оздоблюють і вишивкою, яка має відобразити «Код нації» [8].

Протитанкові ракетні комплекси Javelin. Подружжя підприємців з Вінниці Максим Гузій та Анастасія Чекалюк за допомогою місцевих інженерів перетворюють використані протитанкові ракетні комплекси Javelin на професійні акустичні колонки BOOMTank Acoustics, отримуючи на виході кіловат звуку відмінної якості [3].

Каски, шоломи. На їх поверхні художники викладають живописні образи, картини з кісток риб, обшивають вишитими полотнами тощо.

Особливе місце у «військово-польовому артi» посідає мистецтво петриківського, миколаївського (відроджується) розпису, яким оживлюють такі арт-об’єкти, як гільзи, коробки від боєприпасів, протитанкові «їжаки» тощо. Вишивкою різних стилів оздоблюють сумки для проти-газів, рюкзаки, ремені, одяг для військових, навіть відпрацьовані гільзи (вишивка по металу). Як відомо, сіткоплетіння теж за певних обставин перетворюється на арт-об’єкт, щоправда з утилітарною функцією. У камуфляжному сіткоплетінні використовують уживаний одяг військових, він же використовувався вже як основа для ляльки-мотанки. Елементи такого одягу поєднують із плетінням соломкою під час виготовлення пано (Тамара Романова). Художниці Ользі Радіонівій вдалося сполучити елементи камуфляжу і відпрацьований РПГ для створення арт-об’єкту з назвою «І на полях війни ростуть квіти», 2020, це колоча квітка [1].

Узагальнюючи, зауважимо, що назва мистецького проєкту «військово-польовий арт» на сьогодні набула такого поширення, що має стати поняттям для позначення дизайнерського напрямку в декоративно-прикладному мистецтві, пов'язаному з трансформацією військових артефактів на арт-об'єкти. Особлива увага до «відходів» від воєнних дій спричинена потребою застосування класичних практик декоративно-прикладного мистецтва в Україні для надання цим об'єктам функції морально-психологічної зброї, засобу привертання уваги до всього українського у світі, що перебуває під загрозою знищення внаслідок ворожих російських атак. Мілітарні за первинною функцією, ці арт-об'єкти «покривають» життєствердними художніми образами національного буття.

Література:

1. Військо-польовий арт. URL: <https://www.facebook.com/groups/1019213851557193/> (останнє звернення: 03.03.24).
2. Горлач П. Почав працювати "Архів мистецтва воєнного стану": спостереження за роботою українських митців у час війни. *Суспільне. Культура* (12.12.2023). URL: <https://suspilne.media/culture/638008-pocav-pracuvati-arhiv-mistectva-voennogo-stanu-sposterezenna-za-robotou-ukrainskih-mitciv-u-cas-vijni/> (останнє звернення: 02.03.24).
3. Гулюк Сергій. Лампи з гільз і акустичні системи з Джавелінів: Як українці дають артефактам війни друге життя (08.12.2023). URL: <https://bzh.life/ua/mesta-i-veshi/1689579910-lampi-gilz-i-akustichni-sistemi-dzhaveliniv/>
4. Котляр О. Війна у мистецтві й мистецтво у час війни. Розмова з Ольгою Балашовою. *Антиквар* (19.07.2022). URL: <https://antikvar.ua/vijna-u-mystetstvi-j-mystetstvo-u-chas-vijny-rozмова-z-olgoyu-balashovoyu/> (останнє звернення: 02.03.24).
5. Кухарчук С. У Черкасах підприємство взялось виробляти "Гільзи Перемоги" (02.01.2024). URL: <https://podrobnosti.ua/2487467-u-cherkasah-pdprimstvo-vzjalos-virobljati-glzi-peremogi.html>
6. Незвичні полотна сьогодні: картини на коробках від боєприпасів (15.05.2023). URL: <https://vitatv.com.ua/kultura/nezvychni-polotna-s>
7. Стоян С. Мистецтво та війна: специфіка художніх трансформацій. *Філософська думка*. 2022. №3. С. 119–124.
8. Шевченко Олена. Добродійний арт: подружжя з Черкащини вишиває на гільзах від артилерійських снарядів (01.03.2024). URL: <https://viche.ck.ua/region/dobrochynnyj-art-podruzhzha-z-cherkashhyny-vyshivaye-na-gilzah-vid-artyljerijskyh-snaryadiv/>